

érdekkeltő kiemelését. A leírásokban aránylag több a változatosság, mint Thúry jellemének színezésében. Igazán szólva, ez a jellem inkább csak néhány eszményi tulajdonság összessége, semmint határozott egyéni vonásokkal bélyegzett történelmi arcmás.

A vitézi énekek kettejében (*Palota ostroma; Zsoldosztás*) a románc belsejébe kívánczozó súlypontot a végére helyezett anekdotái fordulat pótolja. Az elsőben éppen a török táborban kiütött vakriadalom vágja el a cselekményt. Itt Vargha a *Szigei veszedelem*-re emlékeztető fogással él: Thúry vallásosságát festi és a feszületről szánakozva letekintő Üdvözítőtől könyörögteni ki vele a vár felmentését. Az utóbbiban meg Thúrynak cseh kapitánytársával való, amúgy magyarosan elintéztett ügyét-baját hősenek Bécs felé irányított önérzetes beszédével rekeszti be, amelyből némi Petőfies alanyisággal hallik ki Vargha Gyula keményderekű magyarsága.

A románc-módra előadott történelmi képeket külsőleg is románc-formában kapjuk: a spanyol lovagi kalandok trochaeusi lejtésű, rímtelen, négy soros szakaszaiban. Vargha Gyula lehető változatossággal kezeli ezt a különben nyelvünkön némi egyhangúságra hajló előadásmódot: a rendszerint szakasz-záró csonka sor helyét leleményes formái kihasználással tologatja ide-oda a három teljes sor között, s azonfölül néha egy-egy szemérmesen kicsendülő sorvégi, vagy okkal-móddal elejtett középrímmel is fűszerezi énekmondását.

Vargha nyelvének színmagyar zamata annyira ismeretes, hogy szinte restellem újra megállapítani. Lelkes magyar történelmi felfogásán kívül főként nyelvének gyökeressége az, ami kívánatosá teszi, hogy *Thúry György*-e eljusson a magyar diákság kezébe is.

Hanem mai irodalmunk jövőendő értékelője Vargha Gyulának első sorban nem ilyen genre-ú alkotásait veti majd latba. Ezekben is érdeklődéssel keresi meg költőjük rokonszenves, emelkedett egyéniségét, ám ha ez egyéniség tiszta, zavartalan képét akarja adni, — úgy gondolom — mégis előbb lírai köteteit emeli le könyvespolcáról.

Rédey Tivadar.

Töredékes jegyzetek Vargha Gyula Thúry György-románcairól.¹ A kitűnő lírai költő az utóbbi években előszeretettel fordult az elbeszélő költészet felé is. A széles folyású, a lírai vesztgleléseket is szívesen fogadó románc, úgy hisszük, az epikus műformák közül leginkább megfelel az ő eredeti lírai hajlamainak. Szerény kísérletem csak azt célozza, hogy kimutassam, mily következetesen érvényesül a költő lírai jellege e románc-füzér egészében.

Mily szerencsésen van megválasztva s még inkább kiképezve a kötet versformája: a magában véve unalmasnak tetsző, rövid, erőteljesen lüktető trochaeusi sor, mely negyedmagával, rím nélkül csoportosul rövid lélegzetű versszakokká. Lehet-e elbeszélni ebben az egyhangúan zakatoló formában? Nem untat-e el előbb, mintsem tartalmát kifejthetné? Nos, nem; sőt ösztönöz, ragad magával, aminthogy a költő ihletésében is kétségtelenül erős része van. A nyolc szótagú, rím nélkül egymás sarkára szaladó sorok közt hol itt, hol amott megtorpan egy-egy két szótagos: egy pillanati lélegzetvétel s ismét tovább iramodtunk. Mennyi kedves változatosság e neki-nekiszaladó, fel-fel-frissülő lendületben; főképp pedig mennyi szuggesztíója az előre-mozgásnak, a gyors haladásnak, az epikus időbeliségnek. Ez a versforma a románc-sorozat mótora, jó szelleme, sugallója. Olvastatja magát; vagy akarod, vagy se, szaladsz vele együtt; külön élvezed ezt a lankadatlan frissiséget, ezt az epikai *illuziót*, amely voltaképp csak a lírai költőnek ihlet-állapota. Csakugyan *elbeszél*-e valamit, csakugyan egy huzamos és saját érdekű történeten ügetett-e végig Pegá-

¹ Az — *rgy* jegyű szerző önként, tőlünk fel nem szólítva, küldte be cikkét, mely Vargha Gyula új kötetével egyetlen szempontból foglalkozik. Felfogása nem tér el munkatársunk, Rédey Tivadar úr fentebb olvasható nézeteitől. Mindamellet közöljük, mert részletesebben megállapodik egy-két olyan mozzanaton, melyek említett munkatársunk több szempontú ismertetésében szükségkép kevesebb helyhez juthattak.

Szerk.

zusa veled: mindegy; érzésed az, hogy epikumot kaptál, s hogy elbeszélő költővel töltötted idődet.

Analóg sajátságokat állapíthatunk meg hőse epikaiságát illetően is. Az egyes románcok szinte teljesen önálló elbeszéléseként különülnek el egymástól, hol egy, hol más epizódot ragadva ki Thúry György vitézi életéből, melyek nem folytatóglagos részletei valamely összefüggő nagyobb történetnek, hanem megújuló lírai gyönyörködések a nem változó, végig azonos hős jellemében. Thúry György kitünő vitéz, egy „zivatáros század“ nagyra hivatott, népszerű bajnoka; de nem epikai hős. Neki — azt mondhatni — végzete csak epizód-jellegű vitézi tetteket engedélyezett, attól azonban eltiltotta, hogy eposzi jelentőségre emelkedhessék. S Vargha Gyula románcait olvasva, e hiányt lehetetlen pozitívan mozzanatként nem éreznünk: bizonyos tragikus sorsszerűség felhői boronganak Thúry György alakja körül, de e borulat egyenest a lírai költő lelkéből szállt rá; a lírai költő szeretettel, s egyszerűségi fájdalommal merül el egy isten-adta magyar tehetség szemléletébe, kinek legszentebb hazafiúi törekvéseit tulajdon koronás királya bénítja meg, nem értve meg, nem méltányolva, sőt nem egyszer ridegen megsértve alattvalói önzetlen hűségét. Háromszázados magyar sors; történeti átok a magyarság — és történeti végzet uralkodóháza fölé. A szigeti hőstől s a költő Zrínyi Miklóstól kezdve csaknem napjainkig kiváló hazafiak és lojális alattvalók keserű férfias önuralma borong végig történetünkön, nehéz, tragikus vívódások mélységei fölé.

Thúry György e tragikus magyar sors tipikus képviselőjének van megtéve s legott a lírai költő egész rokonszenvével elárasztva Vargha Gyula énekeiben.

Ime, egy epikai hős, kinek érdeke éppen az, hogy nem válhatott eposzi hőssé. Csak lírai érdek szemelhetett ki magának ilyen táplálatot.

A versforma, melyről szólottunk, egy egyhelyben álló lírai érdek —, egy magyar fájdalom írásaisága köré árasztja az epikus haladás illuzióját.

A forma és a költői felfogás után egy pillantást az ábrázolás módjára is! Az sem epikai, hanem lírai természetű. Thúry e költeményekben inkább egy jellemkép, melynek elemeit a rokonszenv hordja együvé, — mintsem megfigyelt cselekvő személy, ki egyéni lenyomattal jellemzi magát lelkünkben. Nem azt jelenti ez, mintha a költő eltérne a történeti igazságtól és pusztán kitalált tipust állítana elének; ilyen légüres térben Vargha Gyula fantáziája sohasem keríngett. Ő igenis híven ragaszkodik a történeti adatokhoz; de nem arra irányul ábrázoló figyelme elsősorban, ami ez adatokból elbeszélivalóul kinálkozik; sőt mikor valóban elbeszél, akkor sem a történet elképzeltető ábrázolása a célja és szívügye; ő ezekkel a történetekkel is jellemezni kívánja hőstét, mintegy túlnéz rajtuk s a vonzó jellemet, az eszményi embert látja. Lírai költőknél gyakori jelenség ez: nem epikus figyelem, hanem lírai vonzalom, vagy ellenszenv irányítja tárgyi szemléletüket. Ők nem elbeszélnek, hanem jellemet mutatnak be, majdnem azt mondhatnók: jellemet mutogatnak; ami az epikusnak elsőrendű érdeke s végcélja, az ábrázolat, — az nekik legfeljebb illusztráció.

Így szolgálnak a Vargha Gyula vitézi énekeiben elbeszélő történetek Thúry György jellemének illusztrálására. Bemutatja csatában és otthon, szerelmesen és haragvón, alattvalói hűségében és önérzetesen helytálló magyarságában, bemutatja bölcs hosszútűrését és alkalmi leleményességét, hatását híveire, híret ellenfelei közt. A magyar vitéz típusába a magyar ember sok szép és jó tulajdonságát beleolvasztja, főképp pedig megnyerő férfiaságát, s amit talán legelőbb kellett volna mondanom, s ami a ritkább erények egyike: politikai bölcsességét, azt az aggódó, messzenézó, okos hazafiságot, mely vérmérséklet és erkölcsi bántalmak kísértései közt is önuralomra képes.

Hogy ily jellem iránti érdeklődés, vele való íhletett foglalkozás mennyire a közelmúlt tapasztalataiból táplálkozik, s ezáltal mily szoros összefüggésben van Vargha Gyula egész újabbkori lírai költészetével: azt mondanunk sem kell. Sőt aligha

téves az az érzésünk, hogy Thúry György alakjába, jellemébe azon magyar államférfi emléke is bejátszott, ki a többször említett „tragikus magyar sorsnak” eleddig utolsó ismert áldozata. —*rgy.*

Dékány István: Bevezetés a társadalom lelektanába. Szociálpszichológia. (Tudományos Gyűjtemény. 3. szám. Pécs—Budapest, 1923.) A Tudományos Gyűjteményről hivott toll számolt be a Napkelet mult számában. Itt csak annyit kívánok még megjegyezni, hogy a jelen kötet is mutatja azt, hogy itt nem egyszerűen egy új gyűjtemény megindulásáról van szó, hanem a legégetőbb hiányok pótlásáról. Eppen ma, mikor az egész nyugati kultúra válságon megy keresztül — mert nem bírom Spenglerrel együtt pusztulásra szátnak látni — mikor a vén Európa recseg-ropog, s a világháborúnak elkeresztelt erőmérkőzés még korántsem ért véget, hiszen a némán folyó gazdasági és szociális küzdelem még kegyetlenebb mint a frontarcok, fontosabb, mint bármikor, hogy a társadalmat mozgató, összetartó, de esetleg meg is bontó erőket végre komolyan megismerni törekedjünk. Hogy ez mennyire nem történt meg eddig, minden részletmunka ellenére, céltudatosan és egységes szempontból, azt mutatja az a körülmény, hogy erről a témáról ez az első rendszeres összefoglalást nyújtó könyv. Ez egymagában létjogosultságot biztosít neki és arra késztet, hogy örömmel üdvözzöljünk. Úgyesen és érdekeltően is van megírva, helyenként a fantáziát megragadó sikerült példák vannak közbeszóve, amelyek nemcsak arra alkalmasak, hogy az előadást élénkítsék, hanem egyben gondolat-keltőek és rávilágítanak az érintett problémák olyan oldalaira is, melyek már a rendelkezésre álló korlátolt lapszám miatt sem voltak bővebben tárgyalhatók. Eppen ez az oka annak a bajnak, melyet a szerző is jól ismer és két helyen maga is kiemel, hogy szükségesképen sok a nagyon természetnek látszó megállapítás. Egyetérthetünk vele abban, hogy ennek így kell lennie, mert egy rendszerezett összefoglalásra mindenkép szükség volt egyszer s kisebb terjedelemben lehetetlen volt az alaprajzon túl még a bonyolultabb

részleteket is adni. Az elveknek az alkalmazása visz itt csak el az igazi lenyűgöző problémákhoz. Eppen ezért hálások lehetünk a minden kis fejezet végén nyújtott bő könyvészetért, amelynek segítségével és a kötetben foglalt útmutatás mellett mindenki könnyen beledolgozhatja magát ebbe az érdekes tudományágba. Sokakat talán éppen az fog erre csábítani, hogy minden léptenyomon látni fogják, mennyire keletkezében van itt még minden, mennyire ifjú tudomány ez, milyen nagy tere van még az alkotó munkának benne. Bizonyára izgatni fogja sok olvasóját az is, hogy saját megfigyelései, más területről hozott tudása segítségével hogyan s miképen bírná kiegészíteni, alátámasztani, végkép kialakítani azt, ami itt mint maga a létkető élet, formákba még nehezen szoríthatóan vonul el szemei előtt. Itt van még egy igen jó oldala e munkának; főleg második részében sejteni, hogy mennyire egymásra vannak utalva a szellemi tudományok, mennyire átnyúlnak a problémák az egyiknek a területéről a másikéra, milyen céltudatos és megértő együttműködésre van szükség, ha komoly eredményt akarunk elérni ezekben az éppen most új, hatalmas életre ébredő tudománykörökben. Maga ez a könyvecske is annyi helyen kénytelen érteni a szociológia-, lélektan-, néplelektan-, nyelvészet- és nyelvbölcseletről kezdve a legmodernebb szellemtörténeti fejtegetésekig a legkülönbözőbb területről való problémákat, hogy saját maga is a legszebb bizonyosság amellett, hogy modern szellemi tudományt csak igazán széles látókörrrel és sokoldalú érdeklődéssel meg hozzáértéssel lehet csinálni. Nyugtalanító és továbbdolgozásra ösztönző könyv ez s ebben van főérdeme. A szerző tényleg megadta azt, amit az előszóban ígért: átnézeti térképet. Bárcsak akadna minél több bátor kutató, aki ezzel a kezében bemelegszik a még kellően föl nem derített vidékekre. *Koszó János.*

Dr. Kristóf György: Petőfi és Madách. Tanulmányok. Minerva Rt. kiadása. Kolozsvár 1923.

Petőfi és Madách neve nemcsak a jubiláris év alkalmosságából került e könyv élére. Szerző tizennégy éves tudományos munkásságnak